

УДК 008+34]:061.2(477=19)

СИСТЕМА ВІРМЕНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ГРОМАД: ПРАВОВІ ОСНОВИ І КУЛЬТУРНІ ЗАПИТИ

**Данник Катерина
Олександрівна**

аспірант (за напрямком теорія та історія культури) Київського національного університету культури і мистецтв

Данник

Екатерина Александровна

аспірант (по направленію теория и история культуры) Киевского национального университета культуры и искусств

Kateryna Dannyk

postgraduate student, Culture Studies (theory and history of culture), Kyiv National University of Culture and Arts

***Анотація.** Основою етнокультурної життєдіяльності національних товариств в Україні є їх цілі та умови функціонування. До важливого чинника цих умов відноситься, зокрема, політика держави по відношенню до громад усіх національних меншин, що її населяють. Розвідка присвячена аналізу української законодавчої бази відносно таких категорій як: національна меншина, національна громада, спілка громад. Висвітлення сучасного стану функціонування вірменських товариств показує, що, загалом, законодавча база та соціально-правовий устрій в Україні є сприятливим для успішної життєдіяльності усіх меншин, які її населяють.*

***Ключові слова:** культурне товариство, діаспора, національне товариство, культурна громада, вірмени, законодавча база, правові основи громади.*

***Актуальність.** Після проголошення незалежності України та її виходу на міжнародну арену перед державою постало завдання забезпечити підвалини для розвитку всіх націй і народностей, що проживають на її території. Крім цього, твердження, що важливою складовою етнопонаціональної політики країни, яка відображає рівень її демократичності та дотримання світових стандартів про права людини, є законодавство щодо національних меншин, набуває все більшої актуальності. Враховуючи ці процеси, важливо виявити та проаналізувати стан й перспективи культурної активності національних меншин України та можливостей їх подальшого розвитку.*

***Стан дослідження.** Розвідка у досліджуваній нами проблематиці, в основному, належать до юридичної і соціополітичної галузей та питання нормативно-правового забезпечення життєдіяльності національних меншин в умовах незалежності України. Найбільш ґрунтовними з них є дисертації та автореферати таких вітчизняних науковців як: М. Алмаші [2], котрий розкрив тему захисту національних меншин; О. Биков [4], чия розвідка зосереджена на конституційно-правовому статусі національних меншин; І. Кушніренко [12], яка зосередилась на аспекті толерантності та взаємоповаги між етносами України; Г. Потеряйко [18], Д. Соха [24] та інші. Крім цього, схоже із нашим питання поставив перед собою С. Рудницький присвятивши дисертаційне дослідження суспільним інтересам польської національної меншини в умовах незалежності України [23]. Проте, жодне із цих досліджень не розглядає питання*

правових основ та культурних запитів вірменської діаспори, а висвітлює лише узагальнену інформацію про законодавче забезпечення усіх національних меншин. Тематиці правового становища вірменської діаспори незалежної України дотична розвідка Н. Бережної [3], яка розглядає це питання на прикладі Черкаської громади. Однак, дослідниця лише згадала про деякі документи вірменських громад не аналізуючи їх докладно. Цю прогалину ми плануємо заповнити не лише розглядом найважливіших установчих документів, а й проаналізувати у культурологічному розрізі.

Метою дослідження є аналіз нормативно-правових засад етнокультурної життєдіяльності вірменських громад в умовах незалежності України.

Виклад основного матеріалу. Правову основу життєдіяльності вірменських національних товариств в Україні складають численні джерела. Для чіткості розуміння їхнього змісту та ступеню реального впливу на практиці пропонуємо їх розподілити на три групи. До першої групи відносимо законодавчі документи української держави, котрі регулюють діяльність усіх етносів та громадських організацій: Декларація прав національностей України (від 1991 р.), яка гарантує усім національностям право створювати свої культурні центри, товариства та інші організації, що можуть проводити масові заходи та сприяти створенню національних газет, журналів, видавництв, музеїв, художніх колективів, театрів, кіностудій [6]; Конституція України від 1996 р., зокрема, стаття 11, де йдеться про те, що держава сприяє розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності усіх корінних народів і національних меншин України [10]; нарешті, найбільш докладним і повним документом, що гарантує необхідні умови для функціонування вірменської меншини, є Закон України “Про національні меншини” від 1992 р. Зокрема, нас цікавлять деякі статті цього Закону, що регулюють сферу культурної діяльності національних меншин. Згідно зі статтею 6 ЗУ “Про національні меншини” держава гарантує усім національним меншинам права на: автономне користування і вивчення рідної мови, збереження та розвиток національних традицій і символів, релігійне самоврядування і будь-яку іншу діяльність, яка не суперечить чинному законодавству України [8]. Вірменські національні товариства також активно користуються цими правами. Так, відповідно до проведеного

анкетування [22], можемо стверджувати, що майже при кожній місцевій громаді функціонує недільна школа з вивчення вірменської мови.

Більш чіткою картина сучасного законодавства, яке регулює діяльність національних громад в Україні, постає у процесі порівняння зі станом контролю громадської ініціативи в радянський період. Сьогодні все частіше з’являються наукові розвідки юридичного характеру, що висвітлюють не офіційне, а фактичне становище радянського законодавства стосовно будь яких громадських об’єднань. Так, С. Соха зазначає, що у період з 1919 до 1985 рр., попри конституційне право на об’єднання, панувала дискримінація організацій релігійного характеру, а також профспілок і кооперативів. Суттєвим моментом був дозвільний порядок створення громадських організацій, що давав змогу правлячій верхівці забороняти ті об’єднання, котрі суперечили існуючій ідеології [24, 21]. Крім цього, О. Биков, дослідник теми національних меншин, зазначає, що за радянського періоду національні меншини не мали конституційно-правового статусу суб’єктів права [4, 6]. Зважаючи на це, проаналізуємо сучасний документ, що визначає положення національних меншин — Закон України “Про національні меншини”. Статтею 3 цього Закону окреслено поняття “національна меншина”, як “група громадян, що не є українцями та виявляє почуття національного самоусвідомлення і спільності між собою”. Крім цього, згідно зі статтею 6 цього ж закону, держава гарантує усім національним меншинам права на культурну автономію. Цим правом передбачається мовна автономія, можливість відзначення національних свят, задоволення релігійних та культурно-мистецьких потреб, тощо. Також, прикметним є положення про охорону історико-культурних пам’яток національних меншин. Торкаючись теми культурних товариств, варто зазначити, що відповідно до статті 14 цього ж закону, держава сприяє діяльності національних громад [8].

Ще одним основоположним документом, що регулює безпосередньо діяльність вірменських громад, є Закон України “Про об’єднання громадян”. Він визначає громадську організацію як об’єднання громадян, яке сформоване з метою захисту їх законних інтересів. Згідно із статтею 8 держава забезпечує додержання прав і законних інтересів громадянських об’єднань. Статтею 10 цього ж закону врегульоване право на заснування спілок між

об'єднаннями громадян [7]. Зокрема, такою організацією є СВУ (Спілка вірмен України), що об'єднує більш ніж 30 вірменських територіальних громад й відіграє важливу роль у координації їх діяльності.

Як свідомо європейська держава, Україна у 1995 р. підписала Рамкову конвенцію про захист національних меншин, метою якої є “досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням”. Згідно із цією конвенцією українська держава зобов'язується створити необхідні умови для збереження та розвитку своєї культури та релігії національними меншинами [21, 5].

Недільна школа є важливим та чи не найпершим пунктом в діяльності вірменської діаспори. Якщо повернутись до періоду формування вірменських громад часів незалежності України, спостерігаємо чітко означену спільну рису, яка виявляється в тому, що кожне товариство, як правило, створює недільну школу в обов'язковому порядку. Щодо законодавчої бази недільних шкіл, то спочатку їх діяльність регулювалась Положенням “Про недільну школу національних меншин” від 04.11.1992 р. Уніфікація законодавчої бази України зумовила те, що положення “Про недільну школу національних меншин” втратило чинність у 2004 р., а, натомість, з'явилося типове положення “Про культурно-освітній центр національних меншин України”. Порівнюючи два вищеназваних документа, спостерігаємо нововведення, що з'явилося у тексті 2004 р. й визначає основним завданням культурно-освітнього центру національних меншин — виховання патріотизму, як запоруки розбудови демократичної України [16].

Н. Бережна слушно наголошує на тому, що Україна ніколи не була звинувачена з боку міжнародних організацій у дискредитації національних меншин неналежним законодавством [3, 113]. Із цим твердженням солідаризується і Д. Волкова, вказуючи, що норми Конституції України 1996 р., що пов'язані з громадськими організаціями, здебільшого відповідають вимогам європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) [5, 9]. Отже, більшість розглянутих законів прописані в межах загальноприйнятих норм сучасного цивілізованого суспільства. Важливо, що вони не лише декларуються, а й виконуються на практиці, підтверджуючи дієвість законодавчої бази.

До другої групи джерел відносимо міждержавні документи, за якими реалізуються міжнародні проекти:

- Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Вірменії про взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту і вчені звання від 01.03.2001р.;

- Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Вірменії про співробітництво у галузі туризму від 19.07.1999 р.;

- Програма співробітництва між Міністерствами культури України та Вірменії на 2008–2012 роки (яка передбачає проведення Днів культури Вірменії в Україні (2011 р.) і, відповідно, України у Вірменії (2012 р.), тижня кіно, гастролей театральних колективів, інших спільних заходів) [11].

Значну частку міждержавних договорів становлять угоди між містами-побратимами (Києвом та Єреваном), які регулюють науково-просвітницькі проекти. До цих документів належать такі: Договір про співробітництво між містами-побратимами Одесою та Єреваном від 28 липня 2000 року; Угода про встановлення побратимських зв'язків між містом Київ та містом Єреван від 1 березня 2001 року; Угода про співробітництво між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та Єреванським державним університетом від 22 липня 1997 року; Договір про партнерство, співробітництво та науковий обмін між Національним технічним університетом “Київський політехнічний інститут” (Україна) та Державним інженерним університетом (Вірменія) від 26 січня 2004 року [11].

Прикметно, все більшої популярності набувають ініціативні проекти, укладені між представниками громадських організацій, учбових закладів України та Вірменії. Яскравим прикладом є Міжнародна наукова конференція, присвячена 1030-річчю хрещення Київської Русі та 1000-річчю освячення Київського Собору Святої Софії, яка у 2017 р. відбулась вже вдруге. Показово, що цей захід проводився за спільною ініціативою вірменської громадської організації, яка зареєстрована в Україні (АОКК-Україна), Національного заповідника “Софія Київська”, Вірменського національного університету архітектури і будівництва та за підтримкою Української єпархії Вірменської апостольської церкви. Тобто, у даному випадку був реалізований ще один проект міжнародного співробітництва в

гуманітарній галузі за дієвою підтримкою вірменських громад України.

До третьої групи джерел, що репрезентують правові підвалини діяльності вірменських громад, відносимо установчі документи, які визначають основні цілі, завдання та культурні запити. Розглядаючи ці документи можна прослідкувати їх спрямованість та основні засади, що визначають характер діяльності вірменських громад. У процесі аналізу та співставлення статутів різних вірменських громад виявляється низка особливостей притаманних кожній громаді, й, одночасно, присутність спільних рис, що об'єднують всі ці громади у єдиний організм або ж систему. Також важливим моментом у з'ясуванні правових засад функціонування вірменських громад є аналіз установчих документів, що характеризують територіальну приналежність та віковий склад учасників організацій.

Для першої порівняльної характеристики вирішено взяти нові редакції статутів трьох вірменських громад, дві з яких провадять свою діяльність у межах певної області (Хмельницької та Чернівецької), а третя — охоплює впливом територію всієї України. Статут Хмельницької обласної спілки вірменської національної культури “Арагат” містить сім розділів, у яких описуються основні засади функціонування цієї громади. Основною метою товариства є задоволення і захист законних соціальних, політичних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, а також спортивних інтересів членів спілки. Для виконання поставленої мети правління спілки формулює низку завдань, що стосуються вивчення і збереження вірменської культури й мови, захисту прав і свобод вірмен області, а також обміну досвідом і кооперації з різними організаціями [30, 2]. Отже, діяльність спілки націлена на захист та підтримку вірменського населення області. Однак, ці статутні положення не вичерпують увесь спектр заходів організації. Так, вже декілька років поспіль громада “Арагат” підтримує проведення Всеукраїнського конкурс-фестивалю авторської патріотичної пісні “Чумацький шлях” на території Меджибізької фортеці.

Дещо інший підхід до справи громадської ініціативи має Чернівецьке обласне вірменське національно-культурне товариство “Аревік”. Відповідно до статуту громади (що складає 8 розділів), головною метою її діяльності є сприяння реалізації державних програм у галузі національної політики

шляхом забезпечення національно-культурних інтересів вірмен Чернівецької області. Свою діяльність товариство здійснює в багатьох різних напрямках: соціально-культурні заходи, відкриття національних будинків, відкриття бібліотек, сприяння підписці та поширенню газет, журналів вірменською мовою, організація гуртків та мовних курсів, тощо [31]. В цьому випадку спостерігаємо вплив постаті керівника громади на її культурні запити. Голова громади В. Давидович є одночасно кандидатом педагогічних наук, замісником декана інженерно-технічного факультету Чернівецького національного університету та доцентом кафедри загальної фізики. Тому не дивно, що одним із пріоритетів громадської ініціативи товариства “Аревік” є науково-просвітницькі та культурно-соціальні проекти. Визначальною особливістю цієї громади є й те, що вона має за мету підвищення правової культури і правових знань та реалізовує заходи спрямовані на підвищення виборчої, суспільної та соціальної активності вірмен в області. Третій статут, обраний для порівняльного аналізу, належить вірменському товариству культурних зв'язків “АОКС-Україна”. Як і в попередньому випадку, ця громада має свою особливість, що пов'язана із постаттю керівника. Голова АОКСу, О. Оганесян раніше очолювала Комітет з питань історико-культурної спадщини Спілки вірмен України. Із цим пов'язана активна позиція АОКСу щодо збереження, відродження та примноження української та вірменської культури. У статуті організації (складається з 10 розділів) чітко викладені її завдання, націлені на консолідацію усіх груп і верств українського населення навколо вирішення соціальних культурних проблем країни. До цих завдань, зокрема, відноситься: сприяння розвитку вірменських громад України, реалізація і захист конституційних прав і свобод народів України, вивчення та пропаганда національної історико-культурної спадщини вірмен України, всебічний розвиток і зміцнення матеріальної бази національної культури. Для реалізації поставлених цілей і завдань АОКС працює у таких напрямках як: допомога недільним школам; сприяння створенню благодійних фондів; покращення умов проживання громадян похилого віку; проведення заходів присвячених вірменській тематиці; надання допомоги діячам культури, мистецтва і освіти; налагодження і зміцнення ділової та культурної співпраці України з Вірменією; сприяння створенню різного роду

закладів культури і мистецтв, тощо [27, 2–4]. Зрозуміло, що фактичну діяльність трьох організацій, чий статуту було взято для порівняльного аналізу, найкраще простежити за допомогою польових досліджень (опитування, моніторинг ЗМІ, анкетування, інтерв'ю), що ми плануємо зробити у наступних підрозділах.

Окрім установчих документів, показовим матеріалом культурного товариства є “Меморандум про співпрацю”. Найчастіше такого роду документ призначений для окреслення намірів про співпрацю між неприбутковими організаціями. Для прикладу проаналізуємо меморандум про співпрацю двох вірменських громадських організацій: Спілки вірмен України та Вірменського товариства культурних зв'язків (вже згадане ГО АОКС — Україна). Документ складається із семи пунктів та вступу, у якому міститься перелік справ, що становлять спільні інтереси обох громад. Зокрема, до таких справ відноситься: підтримка та сприяння розвитку вірменських національно-культурних організацій, сприяння зміцненню дружби між українським та вірменським народами, захист прав громадян України вірменського походження, сприяння консолідації населення України та сприяння поважному ставленню до інших народів, вивчення та збереження нематеріальної спадщини вірменського народу на українських теренах, а також зміцнення матеріальної бази національної культури [14, 1].

Розглянемо ще один меморандум, також укладений АОКСом, що має вже міжнародний характер. Документ містить сім пунктів, перший з яких відображає його основну мету, що звучить як: спільна дія для розвитку дружніх вірменсько-українських відносин, розповсюдження вірменської літератури та культури в Україні та української літератури і культури у Вірменії, а також для вирішення задач, пов'язаних із проведенням спільних наукових конференцій, виставок та інших культурно-просвітницьких заходів [13].

Проаналізуємо деякі моменти з документообігу Київської вірменської громади (КВГ) для чіткого розуміння юридичних підвалин її діяльності з огляду на столичний статус товариства, що є представницьким органом, який репрезентує вірмен України. Базові положення статуту КВГ збігаються із описаними раніше пунктами статутів вірменських громад. Характерною ж особливістю столичної громади є її прагнення до виховання патріотичного гро-

мадського мислення, єдиного світосприймання, а також здорового внутрішнього громадського і етнокультурного середовища і встановлення сприятливих відносин всередині спільноти, а також створення уповноваженого представництва й всебічного відстоювання інтересів громади і її членів у Києві, Україні та за кордоном [28, 1]. Окрім статуту, інформативну базу діяльності КВГ становлять такі документи як: проекти, протоколи, звіти, програми робіт, положення, схеми, звернення, доповіді, тощо. У документах, що присвячені проектам громад, міститься інформація про фінансове, кадрове та керівниче забезпечення певного проекту. Окрім цього, документ проекту має інформативне забезпечення, де йдеться про його доречність, актуальність та корисність для вірменської діаспори. Протоколи вірменської громади містять докладний опис певного засідання, на якому проведено обговорення проблеми та запропоновано алгоритм її вирішення. Звіти громади можуть бути як фінансовими, що не є предметом нашого дослідження, так і стосуватися проробленої роботи за конкретний проміжок часу. На відміну від звітів, що містять підсумкову інформацію, програми робіт висвітлюють плани та проекти громади на рік. Положення схожі на статуту та визначають порядок і правила їх реалізації.

На прикладі установчого документу однієї з організацій, що є підрозділом іншої, можна проаналізувати правові підвалини діяльності так званої “дочірньої” вірменської громади. Положення Молодіжної організації Київської вірменської громади “Крунк”, затверджене 25 грудня 2004 року, складається із шести розділів. В основних положеннях зазначено, що громада знаходиться під юрисдикцією КВГ, й у своїй діяльності керується документом та статутом КВГ та не може бути зареєстрована в державних органах реєстрації. Цілі і задачі громади обмежуються консолідацією молоді (згідно з положенням, це особи від 18 до 30 років) Київщини навколо культурних проблем вірменської громадськості, а також сприяють всебічному розвитку молодого вірменського покоління. Особливістю молодіжної організації є те, що вона допомагає в роботі інших структурних підрозділів, які забезпечують діяльність КВГ та Української єпархії вірменської апостольської церкви [15]. На сьогоднішній день об'єднуючим органом представників вірменської молоді є СВМУ (Союз вірменської молоді України). Активний голова союзу молоді О. Арутюнян

звітує на кожній кварталній конференції СВУ про проведену роботу організації, яка кожного року демонструє значні досягнення, особливо у секторі культурно-дозвіллевих проєктів, до яких відносяться, зокрема, спортивні клуби, оздоровчі табори.

Зрозуміло, що потреба в утворенні організації, яка складається виключно із молоді, продиктована активністю і значною кількістю добровольців, які бажають консолідуватись навколо загальної мети. Цікаво, що ініціативність вірмен настільки вагома, що громадські організації утворюються навіть на районному рівні. Для глибшого розуміння цього явища, розглянемо статут громадської організації “Вірменська діаспора Голосіївського району міста Києва”. Як і в попередніх статутах, у документі організації Голосіївського району йдеться про загальноприйняті цілі та завдання, що притаманні вірменським громадам України. Однак показовим є те, що громада районного рівня прописує в своєму статуті низку завдань, таких як: співпраця з органами державної влади, налагодження зв’язків між Україною і Вірменією та інші [26]. При цьому, важливо, що ці положення громада активно виконує. Доказом можуть служити численні свята і заходи вірменської культури, які проводяться в СШ № 85 м. Києва за підтримки голосіївської громади. Крім того, все більшої популярності набуває проєкт громади з обміну учнями київської та єреванської шкіл (СШ 2-го Норкського масиву).

Ще одним різновидом кооперації вірменської діаспори в Україні є згадана вище Спілка вірмен України (далі — СВУ), як об’єднуюча та координуюча форма організації територіальних громад. У статуті СВУ (першої редакції, 2001 р.), що складається з 8 розділів та 23 статей, містяться чітко окреслені цілі й завдання, які обумовлюють її статус об’єднуючого органу вірменської громадської діяльності в Україні. Згідно із статутом, основною метою діяльності спілки є централізація та координація діяльності організацій членів СВУ та захист їх законних прав. Ще однією особливістю установчого документу СВУ, яка відрізняє її від інших організацій, є масштабність цілей та завдань, а також комплексність підходу до вирішення соціокультурних проблем і питань вірменської діаспори в цілому. До поставлених завдань відноситься допомога в організації недільних шкіл, благодійних фондів та установ, будівництва і ремонт пам’яток вірменської культури, проведення тематичних свят, спів-

праця з іншими установами, сприяння діяльності громад-учасників асоціації [25, 3]. Також, своїм завданням організація вважає сприяння у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів у різних сферах. Варто відмітити, що все більшого розголосу в ЗМІ дістають молодіжні форуми, які проводяться СВУ та СВМУ. На цих форумах здійснюється значна робота із підготовки кадрового складу активістів.

З огляду на те, що СВУ має широкий спектр завдань, її структура є досить розгалуженою. Залежно від напрямку діяльності, спілка поділяється на комітети. Найактивнішими з них наразі є: Комітет з питань історико-культурної спадщини, Комітет з питань фізичної культури та спорту, Жіночий комітет, Комітет з питань освіти. Розглянемо, зокрема, статут Комітету СВУ з питань фізичної культури та спорту. Статут організації складається із семи типових розділів (що перегукуються зі статутами національних громад), де визначено основні засади її функціонування. Так, комітет є структурним підрозділом СВУ, що визначає характер його діяльності і проєктів, як рекомендаційний [17]. Фактично діяльність комітету обмежується його профілем (напрямок) і передбачає планування й виконання певних проєктів з рівнем відповідальності та із забезпеченням підтримки СВУ.

Є всі підстави говорити про вплив та сприяння державних органів України діяльності вірменського громадського руху. Умовно розподілимо підтримку з боку державних органів та установ за видами на такі: надання приміщення, матеріальної допомоги, дозволів, дипломів, розповсюдження інформації. На прикладі активного товариства культурних зв’язків розглянемо, як ця підтримка реалізується на практиці. Так, безоплатне надання приміщень є чи не основним проблемним питанням в реалізації багатьох проєктів, зокрема, низку проєктів вірменського товариства АОКС було проведено в приміщеннях, які безкоштовно надали державні органи та установи, лише в Києві їх нараховується чимало, а саме: зал засідань КМДА, Кабінету міністрів України, Національний музей Т. Шевченка, Національний заповідник “Софія Київська”, музей ім. Ш. Алейхема, художня галерея “Неф”, музей книги і друкарства, тощо. Матеріальна допомога, яку подекуди отримує АОКС, найчастіше використовується для книгодрукування. Для прикладу наведемо “Збірник кращих творів конкурсів багато-

річного проекту “Моя батьківщина — очима дітей різних етносів України””, який видано за сприяння Державного комітету України у справах національностей і релігій [9]. До виду державної підтримки можемо зарахувати дозвіл на розміщення меморіальної дошки пам’яті О. Авагяна на території Меджибізької фортеці. Кожен з конкурсів, у рамках згаданого проекту “Моя Батьківщина...”, завершується виданням дипломів, частина з яких підписана міністрами освіти та науки України.

Окрему базу установчих документів мають парафіяльні організації, які відіграють важливу роль у культурному житті вірмен. До уваги нами взято низку статутів релігійних громад різних міст України. В результаті аналізу 11-ти статутів релігійних громад Вірменської апостольської церкви (міста: Львів, Херсон, Київ, Запоріжжя, Рівне, Донецьк, Миколаїв, Шепетівка, Дніпро, Севастополь, Феодосія і Закарпатська область), виявлено, що усі вони мають уніфікований вигляд та однакову структуру. Розглянемо конкретніше основні положення статуту релігійної громади на прикладі Рівненської. Документ складається із семи розділів, де визначено завдання, структуру, майновий стан парафії та порядок припинення її діяльності. Згідно зі статутом, релігійна громада є первинним структурним підрозділом Вірменської Апостольської церкви (ВАЦ) та діє за віровченням та канонами ВАЦ, а також чинним законодавством України. Відповідно до цих джерел, завданнями релігійної громади є: задоволення релігійних потреб віруючих, просвітницька робота серед членів громади, паломництво до святих місць, міжцерковне спілкування, розповсюдження релігійної літератури [29]. Подекуди, та чи інша громада вносить у список завдань видавничу діяльність, наприклад, цей пункт є в статутах парафій м. Севастополь, Феодосії, Дніпра та Закарпатської області.

У сучасному незбалансованому і конкурентному світі політична та економічна орієнтації окремих держав далеко не завжди збігаються. Наявність широкої мережі активно діючих вірменських товариств у нашій країні є стабілізуючим фактором гармонізації міждержавних відносин України та Вірменії. Твердження про те, що хоча політико-економічна орієнтація обох країн дещо не сходиться щодо обрання країн-партнерів, Україну та Вірменію міцно пов’язують багатовікові й досі актуальні зв’язки в культурно-гуманітарній сфері,

підтверджує вітчизняний науковець Л. Аветисян. Ці зв’язки реалізуються в комплексі заходів, таких як: українсько-вірменські круглі столи, спільні наукові проекти, навчальні програми, тощо [1, 77].

Важливими питаннями у діяльності організації, націлених на правове забезпечення культурних запитів вірменської діаспори України є: по-перше, діяльність спеціалізованих органів, націлена на захист прав і свобод національних меншин, та, по-друге, участь етнічних громад у державних структурах країни.

Порівнюючи наявність та дієвість державних структур, що є гарантами прав і свобод національних меншин з 2000 по 2018 рр., спостерігаємо деякі трансформаційні процеси, що спричиняють значні наслідки. Так, станом на 2001 р. важливими дорадчими органами захисту прав і свобод національних меншин О. Биков називає Раду представників громадських організацій та Раду з питань мовної політики [4, 8]. Так, віднаходимо архівні документи 2007 р. “Про склад ради представників громадських організацій національних меншин Херсонської області”, у яких зазначено, що членом цієї ради є С. Габрієлян — голова вірменської громади Херсонщини “Урарту” [20]. Однак, обидві Ради були відмінені, згідно з указами Президента України (2010 та 2001 рр.). Натомість, наразі при Верховній Раді України діє Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин, що складається із семи підкомітетів. Також, Державний комітет України у справах національностей та релігій у 2010 р. трансформувався в Департамент у справах релігій та національностей при Міністерстві культури України.

Проте, як зазначає І. Кушніренко, жодна зі структур, створених для реалізації державної політики у сфері міжнародних відносин, не володіє достатніми повноваженнями та ресурсами для забезпечення прав національних меншин [12, 11]. Так, попри наявність в Україні розгалуженої системи національних товариств (понад 1200 одиниць, 37 з яких — всеукраїнські), невирішеними залишаються питання надання їм приміщень, забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів з викладанням мовами національних меншин, тощо [12, 12]. Проте на практиці вірменські товариства знаходять шляхи вирішення цих проблем, використовуючи наявні ресурси та зв’язки. Наприклад, багаторічна співпраця вірменських громад з державним запо-

відником “Софія Київська” здійснюється подекуди на безоплатній, проте взаємовигідній основі.

У цьому контексті важливо також відмітити активну позицію, яку займають вірмени в політичному житті України. У 2011 р. головою Спільки вірмен України став В. Шатворян — колишній депутат Одеської обласної ради (2010-2012 рр.), народний депутат України, член Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю на корупцією. Так, завдяки плідній праці В. Шатворяна Спілька вірмен України стала першою громадською організацією України, яка стала членом одного з головних органів ООН — ЕКОСОС.

Значні здобутки в політичній сфері демонструє також А. Аванесян, який обіймає низку посад: член Ради міжнародної злагоди при Кабінеті Міністрів України, президент національного конгресу вірмен України. Діяч був першим президентом Спільки вірмен України (2001–2007 рр.), а в 2008 р. — заступником Голови Ради з питань етнонаціональної політики при Президенті України. Наразі, А. Аванесян очолює представницьку структуру — Раду національних спільнот України, яка займає активну позицію в благодійних та культурно-освітніх проектах, в яких задіяні етнічні громади. Також у 2014 р. Рада оголосила Меморандум “Про національну злагоду в Україні”, який пов’язаний із суспільно-політичними подіями в Україні [19].

Активним учасником політичного життя України є вірменська громада АОКС та О. Оганесян. Так, пані О. Оганесян є членом Громадської Ради при Міністерстві охорони здоров’я України з питань співпраці із Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій; Громадської ради з питань співпраці із церквами та релігійними організаціями при Міністерстві освіти та науки України; Комісії з питань свободи совісті при Громадській раді при Міністерстві культури України.

Отже, політико-правове забезпечення життєдіяльності національних меншин має як негативні так і позитивні сторони. Прогаляни державної по-

літики у сфері національних меншин полягають в браку можливостей та повноважень забезпечення прав цих меншин. Не дивлячись на це, вірменська діаспора та сформовані в її межах культурні товариства виявляють активну позицію у громадській ініціативності України. Об’єднуючись в регіональні громади, а ті, в свою чергу, у спільку, вірмени утворюють злагоджений організм, що здатен досягти максимального коефіцієнту корисної дії при наявних ресурсах. До позитивних факторів, що сприяють життєдіяльності вірменської діаспори України відносимо усі ті права і свободи, які з 1991 р. держава надає національним меншинам, що проживають на її території. Як бачимо, вірменська діаспора спроможна до самоорганізації й досягнення високих цілей, однак в умовах, якщо вона має свободу дій. Крім цього, виявлено, що вірменські товариства нерідко беруть участь не лише у культурному а й в політичному житті України, намагаючись налагодити панування сприятливої між-етнічної атмосфери й толерантних настроїв.

Наукова новизна дослідження полягає у введених в науковий обіг результати аналізу установчих документів вірменських громадських організацій.

Висновки. У результаті проведеного дослідження висвітлено сучасний стан, а також переваги й недоліки українського законодавства в контексті діяльності національних громад у культурній сфері. За допомогою аналізу реальної діяльності національних товариств виявлено, що попри деякі складнощі, вірменська діаспора комфортно себе почуває в Україні та є активним учасником культурного процесу. Також зазначено, що від початку формування інструменту державного врегулювання діяльності національних товариств і до сьогодні він зазнав деяких змін, які призвели до певних наслідків.

Перспектива подальших досліджень полягає у закладенні базису до розвідки в тематиці ролі й місця вірменської церковної діяльності в українській культурі доби незалежності.

Література / References:

1. *Аветисян Л. В.* Генеза та перспективи розвитку вірмено-українського співробітництва / Л. В. Аветисян // Політичне життя / Л. В. Аветисян. — Вінниця: Видавництво Донецького національного університету імені Василя Стуса, 2016. — С. 75–80.

1. *Avetysian L. V.* Heneza ta perspektyvy rozvytku virmeno-ukrainskoho spivrobitnytstva / L. V. Avetysian // Politychne zhyttia / L. V. Avetysian. — Vinnytsia: Vydavnytstvo Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stusa, 2016. — S. 75–80.

2. *Алмаші М. М.* Захист прав національних меншин в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.02 “конституційне право” / Алмаші М. М. — Київ, 2004. — 15 с.
3. *Бережна Н. О.* Правове становище вірмен України у 1990-х–2000-х рр. (на матеріалах Черкаської громади) / Бережна Н. О. // Вісник / Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. — Черкаси, 2012. — N 29 (242). — С. 111–116.
4. *Биков О. М.* Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.02 “конституційне право” / Биков О. М. — Київ, 2001. — 13 с.
5. *Волкова Д. Є.* Конституційне законодавство України про громадські організації: стан та перспективи гармонізації з європейськими стандартами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.02 “конституційне право; муніципальне право” / Волкова Д. Є. — Одеса, 2015. — 25 с.
6. Декларація прав національностей України // Верховна Рада України. — 1991. — URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1771-12> (дата звернення: 20.04.2018).
7. Закон України “Про громадські об’єднання” // Верховна Рада України. — 2013. — URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення: 20.04.2018).
8. Закон України “Про національні меншини в Україні” // Верховна Рада України. — 1992. — URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12> (дата звернення: 20.04.2018).
9. Збірник кращих творів конкурсів проекту “Моя Батьківщина — очима дітей різних етносів України” / за заг. ред. О. М. Оганесян — Харків: АОКС, 2010. — 272 с.
10. Конституція України / Верховна Рада України: офіц. вид. — К.: Парлам. вид-во., 2017. — 68 с.
11. Культурно-гуманитарное сотрудничество между Украиной и Арменией // Посольство України в Республіці Вірменія. — 2016. — URL: <http://armenia.mfa.gov.ua/ru/ukraine-am/culture> (дата звернення: 20.04.2018).
12. *Кушніренко І. Ю.* Міжнаціональна толерантність в політичному просторі сучасної України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 “політичні інститути та процеси” / Кушніренко І. Ю. — Одеса, 2008. — 18 с.
13. Меморандум о намерениях между Армянским культурным обществом Украины “АОКС” и ООО “Университет международных отношений Ан. Ширакати” (рукопись). — Ереван, 2017. — 11 сентября.
14. Меморандум про співпрацю між ГО Спілка вірмен України та ГО Вірменського товариства культурних зв’язків (рукопис). — Кропивницький, 2016. — 11 березня.
15. Положение Молодежной организации Киевской армянской общины “Крунк” (рукопись). — Киев, 2004. — 25 декабря.
16. Наказ “Про затвердження Типового положення про культурно-освітній центр національних меншин України” // Верховна Рада України. — 2004. — URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1352-04> (дата звернення: 20.04.2018).
17. Положение о Комитете САУ по вопросам физической культуры и спорта (рукопись). — Киев, 2007.
18. *Потеряйко Г. В.* Особливості політичної суб’єктивності національних меншин в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 “політичні інститути та процеси” / Потеряйко Г. В. — Одеса, 2008. — 18 с.
19. Збірник кращих творів конкурсів проекту “Моя Батьківщина — очима дітей різних етносів України” / за заг. ред. О. М. Оганесян — Харків: АОКС, 2010. — 272 с.
20. Конституція України / Верховна Рада України: офіц. вид. — К.: Парлам. вид-во., 2017. — 68 с.
21. Культурно-гуманитарное сотрудничество между Украиной и Арменией // Посольство України в Республіці Вірменія. — 2016. — URL: <http://armenia.mfa.gov.ua/ru/ukraine-am/culture> (дата звернення: 20.04.2018).
22. *Кушніренко І. Ю.* Міжнаціональна толерантність в політичному просторі сучасної України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 “політичні інститути та процеси” / Кушніренко І. Ю. — Одеса, 2008. — 18 с.
23. Меморандум о намерениях между Армянским культурным обществом Украины “АОКС” и ООО “Университет международных отношений Ан. Ширакати” (рукопись). — Ереван, 2017. — 11 сентября.
24. Меморандум про співпрацю між ГО Спілка вірмен України та ГО Вірменського товариства культурних зв’язків (рукопис). — Кропивницький, 2016. — 11 березня.
25. Положение Молодежной организации Киевской армянской общины “Крунк” (рукопись). — Киев, 2004. — 25 декабря.
26. Наказ “Про затвердження Типового положення про культурно-освітній центр національних меншин України” // Верховна Рада України. — 2004. — URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1352-04> (дата звернення: 20.04.2018).
27. Положение о Комитете САУ по вопросам физической культуры и спорта (рукопись). — Киев, 2007.
28. *Потеряйко Г. В.* Особливості політичної суб’єктивності національних меншин в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 “політичні інститути та процеси” / Потеряйко Г. В. — Одеса, 2008. — 18 с.

- 23.00.02 “політичні інститути та процеси” / Потеряйко Г. В. — Київ, 2005. — 13 с.
19. Про керівництво: голова РНСУ // Рада національних спільнот України — URL: <http://www.radaspilnot.org.ua/golova-rnsu/> (дата звернення: 20.04.2018).
20. Про склад ради представників громадських організацій національних меншин області та Положення про раду // Інформаційно правовий портал “Закони України”. — 2007. — URL: <http://www.uazakon.com/document/spart40/inx40065.htm> (дата звернення: 20.04.2018).
21. Рамкова конвенція про захист національних меншин // Верховна Рада України. — 1995. — URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_055 (дата звернення: 20.04.2018).
22. Результати анкетування вірменських громад (рукописні питальники). — Київ, 2017. — 7 грудня.
23. Рудницький С. В. Суспільні інтереси польської національної меншини у політико-культурному просторі незалежної України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. політ. наук: спец. 23.00.03 “політична культура та ідеологія” / Рудницький С. В. — Київ, 2014. — 34 с.
24. Соха С. І. Публічний статус громадських об’єднань в Україні: адміністративно-правовий аспект: дис. канд. юр. наук: 12.00.07 / Соха С. І. — Львів, 2016. — 233 с.
25. Статут Всеукраїнської Асоціації громадських організацій “Спілка вірмен України” (рукопис). — Київ, 2001. — 3 жовтня.
26. Статут громадської організації “Вірменська діаспора Голосіївського району міста Києва” (рукопис). — Київ, 2009. — 26 жовтня.
27. Статут громадської організації “Вірменське товариство культурних зв’язків АОКС-Україна” (рукопис). — Київ, 2016. — 29 лютого.
28. Статут громадської організації “Київська вірменська громада” (рукопис). — Київ, 2005. — 26 квітня.
29. Статут релігійної громади Вірменської Апостольської церкви в м.Харкові (рукопис). — Харків, 1993. — 19 червня.
30. Статут Хмельницької обласної спілки вірменської національної культури “Арагат” (рукопис). — Хмельницький, 2006. — 6 грудня.
31. Статут Чернівецького обласного національно-культурного товариства “Аревік” (рукопис). — Чернівці, 2008. — 14 вересня.
- instytuty ta protsesy” / Potieriaiko H. V. — Kyiv, 2005. — 13 s.
19. Pro kerivnytstvo: holova RNSU // Rada natsionalnykh spilnot Ukrainy — URL: <http://www.radaspilnot.org.ua/golova-rnsu/> (Last accessed: 20.04.2018).
20. Pro sklad rady predstavnykiv hromadskykh orhanizatsii natsionalnykh menshyn oblasti ta Polozhennia pro radu // Informatsiino pravovyi portal “Zakony Ukrainy”. — 2007. — URL: <http://www.uazakon.com/document/spart40/inx40065.htm> (Last accessed: 20.04.2018).
21. Ramkova konventsiiia pro zakhyst natsionalnykh menshyn // Verkhovna Rada Ukrainy. — 1995. — URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_055 (Last accessed: 20.04.2018).
22. Rezultaty anketuvannia virmenskykh hromad (rukopysni pytalnyky). — Kyiv, 2017. — 7 hrudnia.
23. Rudnytskyi S. V. Suspilni interesy polskoi natsionalnoi menshyny u polityko-kulturnomu prostori nezaleznoi Ukrainy: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. polit. nauk: spets. 23.00.03 “politychna kultura ta ideolohiia” / Rudnytskyi S. V. — Kyiv, 2014. — 34 s.
24. Sokha S. I. Publichnyi status hromadskykh obiednan v Ukraini: administratyvno-pravovyi aspekt : dys. kand. jur. nauk: 12.00.07 / Sokha S. I. — Lviv, 2016. — 233 s.
25. Statut Vseukrainskoi Asotsiatsii hromadskykh orhanizatsii “Spilka virmen Ukrainy” (rukopys). — Kyiv, 2001. — 3 zhovtnia.
26. Statut hromadskoi orhanizatsii “Virmenska diaspora Holosiivskoho raionu mista Kyieva” (rukopys). — Kyiv, 2009. — 26 zhovtnia.
27. Statut hromadskoi orhanizatsii “Virmenske tovarystvo kulturnykh zviazkiv AOKS-Ukraina” (rukopys). — Kyiv, 2016. — 29 liutoho.
28. Statut hromadskoi orhanizatsii “Kyivska virmenska hromada” (rukopys). — Kyiv, 2005. — 26 kvitnia.
29. Statut relihiinoi hromady Virmenskoii Apostolskoi tserkvy v m.Kharkovi (rukopys). — Kharkiv, 1993. — 19 chervnia.
30. Statut Khmelnytskoi oblasnoi spilky virmenskoi natsionalnoi kultury “Ararat” (rukopys). — Khmelnytskyi, 2006. — 6 hrudnia.
31. Statut Chernivetskoho oblasnoho natsionalno-kulturnoho tovarystva “Arevyk” (rukopys). — Chernivtsi, 2008. — 14 veresnia.

Данник Екатерина Александровна

Система армянских национальных обществ: правовые основы и культурные запросы

Аннотация. Основой этнокультурной жизнедеятельности национальных обществ в Украине являются их цели и условия функционирования. К перечню важных факторов этих условий относится, в частности, политика государства по отношению к общинам всех национальных меньшинств, населяющих ее. Исследование посвящено анализу украинской законодательной базы в отношении таких категорий, как национальное меньшинство, национальная община, союз общин. Прояснение современного состояния функционирования армянских обществ показывает, что в целом законодательная база и социально-правовой строй в Украине является благоприятным для успешной жизнедеятельности всех ее меньшинств.

Ключевые слова: культурная организация, диаспора, национальное общество, культурная община, армяне, законодательная база, правовые основы общества.

Kateryna Dannyk

System of Armenian National Communities: Legal Basis and Cultural Requests

Summary. *The Ukrainian legislative framework has been analyzed in relation to such categories as national minority, national community, association of communities and found that it has a number of positive features concerning the democratic and tolerant attitude towards national minorities. In addition, negative moments have been identified that relate mainly to the mechanisms for ensuring the rights and freedoms of national minorities and their cultural societies. However, an analysis of the current state of functioning of Armenian societies shows that, in general, the legislative framework and the social and legal system in Ukraine are conducive to the successful livelihoods of all the minorities that inhabit it. In the process of research, the question of documentation of church communities arose, which laid the basis for research on the important direction of the Armenian diaspora, namely the role of the Armenian Church in the cultural space of Ukraine.*

The political and legal support of the life of national minorities has both negative and positive sides. The gaps in government policy in the area of national minorities are lack of opportunities and powers to ensure the rights of these minorities. Despite this, the Armenian Diaspora and the cultural associations formed within it have an active role in the public initiative of Ukraine. By uniting into the regional communities, and those, in turn, in the union, the Armenians form a harmonious organism that is able to achieve the maximum rate of usefulness with available resources. To the positive factors contributing to the vitality of the Armenian diaspora of Ukraine include all those rights and freedoms that the state has granted to national minorities living on its territory since 1991. As we see, the Armenian diaspora is capable of self-organization and achievement of high goals but only under the condition that it has the freedom to act. In addition, it was discovered that Armenian societies often take part not only in cultural but also in the political life of Ukraine trying to establish the supremacy of a favorable interethnic atmosphere and tolerant attitudes.

Keywords: *cultural community, diaspora, national society, cultural community, Armenians, legislative base, community legal basis.*